

Školitelský posudek

Jana Trpišovská: *Únor 1948 v prezidentské kanceláři*. Bakalářská práce, strojopis. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Praha 2011, 93 s.

Jana Trpišovská se ve své bakalářské práci zabývá průběhem únorového převratu v kanceláři prezidenta republiky a postoji prezidenta Edvarda Beneše. Vývoj situace v KPR je popisován na pozadí únorové politické krize jako celku. Autorka si stanovila dva úkoly: osvětlit důvody, proč prezident Beneš v únorových dnech jednal tak, jak jednal, a vyjasnit postoje jednotlivých zaměstnanců KPR v únorových dnech a následujících měsících po převratu.

První kapitola (označena jako druhá, neboť úvod má číslo 1) je věnována uvedení čtenáře do problematiky v předvečer únorového převratu. Jana Trpišovská se zde mimo jiné pokouší zodpovědět otázku, zda národní socialisté předem informovali prezidenta Beneše, že hodlají spolu s lidovci a slovenskými demokraty podat demisi a odejít z vlády, aby vyvolali její pád a předčasné volby, anebo nikoliv. Jediná schůzka předsedy ČSNS Petra Zenkla a národně-socialistického ministra Huberta Ripky s Benešem se uskutečnila 18. února 1948. její průběh nebyl protokolován a proto jsme odkázáni na osobní svědectví. Podle Ripkových pamětí byl Beneš o plánu podat demisi informován, souhlasil s ní a řekl, že by nikdy nejmenoval vládu, ve které by chyběly dvě nebo dokonce tři strany Národní fronty (tj. buď koaliční vládu KSČ/KSS – ČSSD anebo čistě komunistickou menšinovou vládu s podporu sociální demokracie). Vladimír Krajina, který navštívil prezidenta soukromě 19. února, ve svých vzpomínkách uvádí, že Beneš v případě demise ministrů slíbil svou podporu. Naproti tomu v zápise o jednání, který ovšem přednosta politické sekce KPR Jan Jína pořídil teprve dodatečně 19. února na základě Benešovy výpovědi, se o podání demise nehovoří. Také kancléř Jaromír Smutný ve svých pamětech tvrdí, že Beneš s demisí nepočítal. Trpišovská dochází k závěru, že Beneš a národní socialisté si zřejmě vzájemně zcela nepochopili, protože Beneš chápal demisi jen jako jednu z možností a to spíše v delší časové perspektivě, zatímco ČSNS s ní již počítala zcela jistě a to hned. Benešovo chování v následujících dnech ale dává spíše zapravdu Smutnému a Jínovi, totiž že prezident s demisí v dohledné době nepočítal.

Druhá kapitola se týká struktury a fungování KPR v únorových dnech. Trpišovská podává výklad do vývoji struktury KPR a podává také stručné biografie jednotlivých zaměstnanců a jejich osudy po únoru. Zde si Trpišovská všímá především osobnosti kancléře Jaromíra Smutného a šéfa politické sekce Jana Jíny.

Třetí kapitola je věnována průběhu vládní krize. Trpišovská opět konfrontuje jednotlivá svědectví a konstatuje, že popis událostí z 20. února se u jednotlivých pamětníků poměrně zásadním způsobem liší. Podle Ripky informoval o podání demise ministry třech stran Petr Zenkl Beneše telefonicky asi v 11.30 a Beneš prý řekl: „Konečně! A teď pozor! Žádný chybný krok!“, tj. podání demise schválil. Podle svědectví kancléře Smutného, který byl u Beneše právě v době, kdy Zenkl telefonoval (dále byli přítomni prezidentův lékař Oskar Klinger, generál Antonín Hasal a zaměstnanec KPR Václav Sýkora), byl naopak prezident podáním demise překvapen, nic souhlasného neřekl a naopak řekl, že se vyjádří teprve až dostane rezignační dopisy. Trpišovská opět konstatuje, že správné je zřejmě spíše tvrzení kancléře Smutného, tj. že Beneš s podáním demise nepočítal. Autorka dále popisuje dění v KPR podle knihy návštěv. Dále si všímá Benešovy činnosti. Prezident sice už v sobotu poslal po Jínovi vzkaz Prokopu Drtinovi, že je znepokojen komunistickým mítinkem na Staroměstském náměstí a tím, že národní socialisté nic neorganizují, současně ale podobně jako ostatní nekomunističtí politici nepodnikl nic a dokonce odjel z Prahy do Lán, odkud se vrátil teprve v neděli 22. února odpoledne. Přitom právě v sobotu došlo k ustavování akčních výborů Národní fronty a následujícího dne i ke sjezdu závodních rad, který vyhlásil na 24. únor generální stávkou. Týž den se politická komise ÚV KSČ rozhodla zřídit lidové milice a vyzbrojit je. Tak v pondělí 23. února byli vlastně nekomunističtí politikové i prezident Beneš postaveni před zcela novou reálnou situací, ve které byl jejich manévrovací prostor minimální. V nekomunistických stranách vznikla prokomunistická křídla ochotná podporovat KSČ, akční výbory zahájily masovou čistku, v sekretariátech nekomunistických stran provedla policie prohlídky a provedla několik zadržení. Beneš přijal tohoto dne Gottwalda a byl konfrontován s jeho požadavkem přijmout demisi odstoupivších ministrů a doplnit vládu z politiků stran Národní fronty ochotných spolupracovat, kteří ovšem neměli mandát vedení svých stran. Teprve odpoledne přijal Beneš představitele národních socialistů, kterým údajně slíbil, že demisi ministrů nepřijme a nebude jmenovat ministry z jiných stran bez souhlasu vedení těchto stran. Obdobné stanovisko sdělil Beneš i delegaci lidovců.

Jako vrchol absurdity se jeví skutečnost, že generální stávkou 24. února se zúčastnili i zaměstnanci KPR pod vedením kancléře Smutného (neméně absurdní je dále skutečnost, že do stávkou vstoupili i zaměstnanci ministerstva zahraničních věcí, které vedl Jan Masaryk). Prezident toho dne přijal delegaci Demokratické strany vedenou jejím předsedou Jozefem Lettrichem, které sdělil, že pokud bude Gottwald nadále odmítat jednání s vedením politických stran, bude jednat jako prostředník sám a po jmenování nové vlády odstoupí. Lettrich to vyhodnotil správně jako Benešovu kapitulaci. Pro vývoj situace je charakteristické,

že 24. února byl na Pražském hradě ustaven akční výbor. Levice v sociální demokracii převzala za asistence lidových milicí sekretariát ČSSD, což vedlo k podání demise dvou sociálně-demokratických ministrů, formálně oznámené následující den. Následující den – 25. února - akční výbory převzaly sekretariáty národně-socialistické a lidové strany, podobně jako byl v Bratislavě převzat sekretariát DS. Prezident Beneš přijal v 11 hodin Klementa Gottwalda a oznámil mu, že jeho návrhy na rekonstrukci vlády přijímá. Odpoledne Beneš formálně přijal demisi dvanácti ministrů podanou 20. února a 2 sociálních demokratů z 25. února a podepsal i jmenovací dekrety nových členů vlády, jejichž počet byl snížen z 26 na 24.

Čtvrtá, závěrečná kapitola, hovoří o persekuci v KPR po skončení krize. Beneš opustil 27. února Pražský hrad a uchýlil se do Sezimova ústí, kde se od té doby trvale zdržoval, a to jak v době, kdy byl ještě prezidentem republiky, tak po své abdikaci (7. června 1948). 25. února byl v KPR ustaven akční výbor pod předsednictvím Stanislava Vořechovského, funkcionáře ROH. Oficiálně tento výbor „vyakčnil“ sice pouhých 10 zaměstnanců (mezi nimi osobní Benešův tajemník Václav Sýkora), ve skutečnosti byly čistky mnohem větší, protože do 1. března 1949 odešlo z KPR 51 zaměstnanců a bylo přijato 141 nových. Všechny změny provedené akčním výborem byly provedeny se souhlasem kancléře Smutného, si zachoval své postavení i po zvolení Klementa Gottwalda prezidentem. V KPR zůstal Smutný do konce roku 1948, v červenci 1949 pak odešel s celou rodinou do exilu. Jan Jína byl dán po abdikaci prezidenta Beneše na zdravotní dovolenou a 30. září propuštěn. Hlavní persekuce pracovníků KPR nicméně není spojena s činností akčního výboru, ale s provokací StB s krycím názvem „Hrad“ a následným vykonstruovaným politickým procesem. StB vytvořila umělou spikleneckou skupinu ze stávajících i bývalých pracovníků KPR, do jejíhož čela byl postaven JUDr. Miroslav Jirásek, který měl v KPR na starosti hospodářské otázky. Jirásek si udržel své postavení i po únoru a zůstal zde zaměstnán i za prezidenta Gottwalda. Na jaře 1950 byl však zatčen, podobně jako Jan Jína. Státní soud odsoudil Jirásku 6. dubna 1951 k trestu 15 let vězení a pokutě 10 000 Kčs a Jana Jínu ke 4 letům vězení a pokutě 20 000 Kč. Jirásek byl propuštěn z vězení v roce 1959, Jína v roce 1954.

Trpišovská se v závěru zabývá rolí prezidenta Beneše a dospívá k názoru, že za dané situace neměl Beneš prakticky žádnou možnost manévrovat. Připouští ovšem, že negativní dopad mělo i Benešovi onemocnění (kornatění cév a tepen).

Práce je napsána na základě původního archivního materiálu uloženého v Archivu KPR, dále na základě materiálů někdejšího archivu ÚV KSČ (dnes v Národním archivu) a materiálů z Archivu bezpečnostních složek. Znalost odborné literatury je na dobré úrovni.

Práce nejen splňuje, ale podle mého názoru i překračuje nároky kladené na bakalářskou práci.
Proto ji **doporučuji** k obhajobě a navrhuji ohodnotit ji stupněm „výborně“.

V Praze, 4. června 2011

Prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.